

Makale Geliş Tarihi: 15. 02. 2018**Makale Kabul Tarihi:** 03.04 .2018**Orcid ID:** 0000-0003-3893-5736

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE TUNCELİ İLİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜ*

Yavuz ATLI**
Atilla YÜCEL***
İrem TANYILDIZI****

ÖZ

Ülke ekonomilerinde hızlı gelişim ve küreselleşme olgusu; sermayenin kişiler arası değişiminin daha hızlı ve etkin hâle gelmesini gerekli kılmıştır. Bu değişimin kişiler, şehirler ve ülkeler arasında etkin bir şekilde oluşturulabilmesi için bankacılık sektörünün ekonomideki önemi yeniden gündeme gelmektedir. Bankacılık sektörü; doğrudan bölgelerin ekonomik ve finansal yapılarını ortaya koyan bir sektördür. Sektörün temel işlevi; bireylerin tasarruflarını kısa ve uzun vadeli fonları ekonomilere belirli bir bedel karşılığında aktarmasıdır. Tarihte ilk bankacılık hizmetleri Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde bankacılık ile ilgili hizmetler dini yapıların çevresinde ve rahipler yardımıyla başlamıştır. Bireyleri, diğer bireylerden koruyabilmek adına, mabetlerin güvenilirliğinden ve rahiplerin dürüstlüğünden faydalanarak fonlarını buralara emanet etmişlerdir. Dolayısıyla tarihte ilk bankalar tapınaklar, ilk bankacılar ise rahipler olmuştur. Milattan önce 2000 yıllarda ünlü Hammurabi Kanunları'nda bankacılığa ilişkin birçok kuralın yazılı olduğu bilinmektedir. Bu kurallarda geçen rehin, ipotek, kefalet, borçlanma faizi vs. gibi ifadelerin olması insanlığın var olduğundan beri bankacılık faaliyetlerinin gerekli olduğunu ortaya koyulmaktadır. Osmanlı döneminden günümüze kadar birçok değişim ve gelişim yaşayan sektör, günümüzde ticari hayatın devam ettirilebilmesi için vazgeçilmez temel sektörlerden biridir. Türk Bankacılık Sektörünün değişen, gelişen dünya ekonomilerine uyum sağladığı, güçlü sermaye yapısına sahip, özerk ve etkin düzenleyici, denetleyici kurum ve üst kurumlar gözetiminde,

* Bu çalışma 21-23. 09.2017 tarihinde Munzur Üniversitesi 4. Bölgesel Kalkınma Konferansında bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör, Fırat Üniversitesi, Keban MYO, yatli@firat.edu.tr.

*** Dr.Öğr. Üyesi., Fırat Üniversitesi, İkt. İdr. Bil. Fak. İşletme Bölümü, ayucel@firat.edu.tr

**** Uzm. Fırat Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Baş., itanyildizi@firat.edu.tr

her geçen gün gelişimini devam ettirmektedir. Bu çalışmada; Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi dönemler halinde ele alınarak, Türkiye’de Bankacılık sektörü açıklanacak ve aynı dönemlerde Tunceli ilindeki bankacılığın gelişimi, diğer iller ve ülke ortalamaları ile karşılaştırmaları yapılarak Tunceli ilinin sektördeki konumu incelenecektir. Çalışmada verilerin birçoğu BDDK’nın internet sitesinden temin edilecektir. Tunceli ilinin bankacılık verileri doğrudan ilin ekonomik ve finansal yapısını ortaya koyacağından, şehrin ekonomik göstergeleri ile ilgili teknik analizler yapılarak geleceğe dönük ekonomik kalkınma modelleri oluşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Banka; Bankacılık Sektörü; Tunceli İlinde Bankacılık; Ekonomik Kalkınma*

TURK BANKING SECTOR DEVELOPMENT, BANK SECTOR IN THE PROVINCE OF TUNCELI

ABSTRACT

Rapid development in the country's economies and the phenomenon of globalization necessitated the exchange of capital among the people to become faster and more effective. It is replacing the importance of the banking sector in the economy so that short and long-term funds can create effective exchanges between people, cities and countries. The main function of the banking sector is to transfer short and long term funds, which are idle, to the economies at a certain price. The first banking services in history date back to Sumerian and Babylonian civilizations. During this period, banking related services started around the religious buildings and with the help of priests. In order to protect individual funds from other individuals, they have entrusted these funds to the provinces with the trust of the temples and the honesty of the priests. Hence, the first banks in history were the temples and the first bankers were the priests. Milton's famous Hammurabi laws in the twenty-first years of the year, such as the pledge, mortgage, bail, borrowing interest, etc. Are almost necessary for banking activities since humanity exists. The Turkish Banking Sector continues its development day by day, under the supervision of the autonomous and effective regulatory and supervisory institutions and senior institutions which have adapted to the changing and developing world economies and have strong capital structure. The banking sector is a sector that directly reveals the economic and financial structures of the regions. The sector, which has experienced many changes and developments from the Ottoman period to the present day, is one of the indispensable basic sectors for the commercial life to continue. In this study, the historical development of the banking sector in Turkey will be discussed in a period of time, the banking sector in Turkey will be explained and the sectoral position of Tunceli will be examined by comparing the development of banking in Tunceli province and other countries and country averages. Many data of the study will be collected from the website of BRSA and this study will be compiled. As the banking data of Tunceli province will reveal the economic and financial structure of the province directly, technical analysis about the economic indicators of the city will be made and future economic development models will be tried to be established.

Key Words: Bank; Banking sector; Banking in Tunceli Province; Economic Development

I-Giriş

Dünya’da bankacılığın gelişimi, İtalya’da, 14.yy’ın sonuna doğru Rönesans ile birlikte, yeni deniz yollarının keşfedilmesiyle yeni ticari merkezler (Floransa, Venedik, Cenova gibi) ortaya çıkmış ve dış ticaret hareketlenmiştir. Bu gelişmeler; şehirler ve ülkeler arasındaki para hareketlerini de hızlandırmış, tüccar ve zanaatçılara hizmet veren gerçek kişiler olan bankerler ortaya çıkmış ve ticaret hacmi ile sermaye ihtiyacının daha da artmasıyla ilk bankalar kurulmuştur. Rönesans etkisi altında 15 ve 16. yy’da Kuzey Avrupa’da Amsterdam ve Londra gibi yeni finansal merkezler oluşmaya başlamıştır.

18. yy.’da, İngiltere’de sanayi devriminin başlamasıyla, üretimde görülen büyük artış, hammadde ithalatı ve mamul madde ihracatı yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmış, dış ticaret dahil olmak üzere her türlü ekonomik serbestliğin savunulduğu liberalizm teorisi, dünyayı etkisi altına almaya başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, dünya dış ticaret hacmi gelişmiş ekonomiler özellikle de İngiltere lehinde önemli miktarda artmış ve sterlin uluslararası ödeme aracı, Londra ise dünya ticaret merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde çok sayıda yabancı banka, Londra’da şube açmaya başlamış ve açılan yabancı banka sayısı kısa sürede 135’e çıkarak, İngiltere’yi dünya finans merkezi haline getirmiştir. ABD’de ise ilk bankacılık faaliyetleri 18. yy’ın sonlarında, eyaletlerde küçük ticari bankaların kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. 1863 yılında ülkedeki ilk Bankacılık kanunu yerel bankalardan vergi alarak devletin gelirlerini artırmak amacıyla çıkarılmış ve 1864’de 1500 olan banka sayısı on yıl içinde 250’ye düşmüştür (Günel, 2008, 2).

II-Dünya’da Bankacılık

Dünyadaki **ilk bankacılık** hizmetlerinin eski Sümer ve Babil ’e kadar uzandığı sanılmaktadır. Sümerlerde M.Ö.3500 yılında kurulan “*Maket*” bilinen ilk banka kuruluşudur. Maket’in sahipleri **ilk** borç verenlerdi. Maketler, harman zamanı ödenmek üzere tohum vb. gibi hammadde ve teçhizat alımı için çiftçilere **ilk** dönemlerde fiziki (aynı) daha sonraları parasal kredi açtıkları sonucu saptanmıştır. Dünyadaki ilk banka ve bankacılık borç verme üzerine dayalıdır. Kazılarda çıkan belgeler bir hesaptan diğer hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını ortaya koymaktadır. Maketlerin başlıca uğraş konularının ödünç ve mevduat kabulü işlemlerini oluşturduğunu ve bu maketlerde değişim düzeninin çok düzenli biçimde örgütlendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ünlü Hammurabi kanunlarında maketlerin ödünç işlerini nasıl yöneteceği, borcun vadesinde nasıl

tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır. Ödünç işleri sırasında faiz tahsiline de izin verilmekteydi(www.tarihnotları.com).

Bu faizin oranı, tahıl ya da hurma ihracatında ana sermayenin üçte biri, nakit para ihracatında beşte biri olarak saptanmıştır. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilmeyen yıllarda faiz tahakkuk ettirilemeyeceği, borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan ödünce karşılık her türlü taşınır (menkul) mal rehinine, taşınmaz (gayrimenkul) mal ve özellikle tarla ipoteğine, hatta saygın kişilerin kefaletine yer verilmiştir. Bugün çeşitli hizmetler sunan bankalar, aslında iki temel amaçla çalışır. Bu amaçlardan biri tasarruf sahiplerinin tasarruflarını toplamaktır. İkinci amaç da belirli bir faiz ödemeyi kabul eden kimselere borç (kredi, istikraz) vermektir. Bir **banka** para üzerinde faiz esasıyla iş yaptığından, ilk banka ve bankacılığın bazı toplumlarda hoş karşılanmadığı, uygun görülmediği bir devir vardı. Faiz almak bu toplumların insanları tarafından ahlak kurallarına uygunsuz bir davranış sayılırdı. Nitekim bazı ülkeler, vatandaşlarının **bankalarla** iş yapmalarını yasaklamıştı. Dünyadaki ilk banka kuruluşlarında bu şekilde işlemler uygulanmıştır.

Eski Babil’de, Mısır ’da, Yunanistan’da bankacılığın olduğu güvenilir tarih kaynaklarından bilinmektedir. Gerçekte, tapınaklar paranın biriktirildiği yer olarak da hizmet ederdi. M. Ö. 210 yılında Roma’da, sarraflarla ilgili bir buyrultu yayınlanmıştır. Bu buyrultuya göre, siyasal tartışmaların, devletin yönetimiyle ilgili sorunları içeren konuşmaların yapıldığı Forum adı verilen alanda, sarraflar için özel bir köşe ayrılacaktı. Dolayısıyla, ”*banka-bank*” kelimesi bize İtalyanca’dan gelmiştir. Orta Çağ ’da, İtalyan sarraflar işlerini caddedeki bir bank üzerinde yaparlardı. Halen parklarda, geniş ve ağaçlık caddelerin kaldırım kenarlarında oturan bu banklar, İtalyancada “banco” kelimesiyle tanımlanırdı.

Günümüzdeki **banka** kelimesi de işte bu “*banco*” sözünden doğmuştur. Tarihte ilk banka sözcüğü bu şekilde yer almıştır. Modern **bankacılık** büyük bir ihtimalle 1587 yılında Venedik’te başlamış sayılabilir. Söz konusu tarihte Venedik’te (Banco di Rialto) kurulmuştu. Bu **bankada** tasarruf sahiplerinin parası kabul ediliyor ve hesabı (**bankada** parası) olanların, gerektiği zaman paralarının karşılığında çek yazmaları sistemi uygulanıyordu.

1619 yılında, Banco del Giro kurulmuştu ve Banco di Rialto’nun faaliyetlerine ek olarak, yatırılan altın ve gümüş karşılığında makbuzlar (senetler) veriyordu. Bu senetler de para yerine geçiyor, para gibi kullanılabilirdi. 1609 ’da kurulan Amsterdam Bankası, ”*banka parası*” olarak geçerli makbuzlar vermekteydi. İngiltere’de 1694 yılında (Bank of England-İngiltere Bankası) kuruluncaya kadar, kuyumcular banker (bankacı) olarak hizmet ediyorlardı.

Birleşik Amerika'da ilk banka, 1782 de Kongre'nin özel kanunu ile Filadelfiya'da kurulan (Bank of North Amerika-Kuzey Amerika Bankası) dır.

III. Türkiye'de Bankacılık

Türkiye'de bankacılık sektörünün geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Son yıllarda bankacılık sektörü Türk finans sektöründe öncü bir role sahip olmuş ve Türkiye ekonomisinin finansal liberalizasyonuna yönelik yapısal değişikliklere katkıda bulunarak önemli bir gelişme göstermiştir (Sayılğan,1999: 46).

Türk bankacılık sektörünün gelişimi ülkenin genel ekonomik yapısı ile doğru orantılı bir şekilde gelişmektedir. Osmanlı Devleti'nde modern anlamdaki ilk ticaret ve mevduat bankası, yabancı sermaye tarafından (İngiliz) 1856'da kurulan Osmanlı Bankası'dır. Söz konusu banka, ülkemizde kurulan ilk emisyon bankasıdır (Bakan, 2001: 31).

Cumhuriyet öncesinde 1911-1923 tarihleri arasında milli sermaye ile 21 banka kurulmuş ancak bunlar sektördeki yabancı bankaların kredi piyasasına egemen olmaları karşısında faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmışlardır. Bu bankalardan iflas ve tasfiyeler sonucu ancak 18'i Cumhuriyet dönemine geçebilmiştir. Ülkemiz, Cumhuriyetin ilanından sonra ekonomik kalkınmaya önem vermiş, sınai ve ticari hayatı canlandırmak amacıyla ulusal bankacılığı geliştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda devlet teşvikiyle Türkiye İş Bankası ve Türkiye Sanayi ve Maden Bankası gibi bankalar kurulmuştur.

Cumhuriyet döneminde ise, İzmir İktisat Kongresinde bankacılığın geliştirilmesi için çok önemli kararlar alınmıştır. Bu vesileyle kurulan ilk banka Türkiye İş Bankası 1924 olmuştur. Ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, sanayi ve ticaret sektörlerine kredi vermek ve çeşitli ticari girişimleri desteklemek görevlerini üstlenmiştir (Artun, 1983, 42). Bu dönemde faaliyete geçen diğer bir banka 1930 yılında faaliyete başlayan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası olmuştur (Yıldırım, 2006:3).

Cumhuriyet döneminde 1929 yılında Dünya Ekonomik Krizinin ortaya çıkması Türkiye ekonomisinde de finans sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomilerde devletçilik ilkesinin ön plana çıkmasına neden olan kriz, özel sektörün gelişmesini çok uzun yıllar ötelemiştir (Parasız, 2000, 110). 1929-1930 dünya ekonomik bunalımının bankacılık üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle birçok banka faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Ülkemizdeki banka sayısı 1932 yılında 60 iken 1945'te 40'a

düşmüş, şube sayısı da 483'den 411'e inmiştir. Bu gelişmeler 1934 yılında başlayan Birinci Beş yıllık Sanayi Planı'nın başlamasında önemli katkılar sunmuştur.

1930'lu yıllarda devletçilik ilkesi ile birlikte Sümerbank, Belediyeler Bankası, Etibank, Denizbank, Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuş, 1936 yılında 2999 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1939–1945 döneminde İkinci Dünya Savaşının etkisiyle ekonomide yaşanan durgunluk bankacılık sektörüne de yansımıştır. 1945–1959 dönemi ise ülkemizde özel bankaların geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde liberal ekonomi politikaları benimsenmiş, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Akbank, Pamukbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası kurulmuştur. Türkiye Bankalar Birliğinin kurulması da 1958 yılında gerçekleşmiştir. Planlı dönem olarak adlandırılan 1960– 1980 yılları arasında yaşanan başlıca gelişmeler ise bankacılık sektöründe devlet kontrolü ve etkisinin hissedilmesi, besi kalkınma ikisi ticari banka olmak üzere 7 bankanın kurulması, şube bankacılığına önem verilmesi, özel ticaret bankalarının büyük bölümünün holding bankası haline gelmesidir (Akbulak vd, 2004:85-86).

1980 sonrası dönemde ise; 24 Ocak 1980 kararları ile yurtiçi tasarruflarının artırılmak istenmesi ile bankacılık sektöründe büyük bir değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir (Çolak:2005a, 107). Bu dönemde “yapısal uyum ve dışa açık, piyasa ekonomisi güdümünde liberalizasyon” programı finansal kesimdeki reformların da belirleyicisi olmuştur (Köne, 2003: 21). Piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte gündeme gelen reform niteliğindeki yapısal değişiklikler ile bankacılık sektörünün ve mali sektörün gelişmesi ve büyümesi sağlanmıştır (TBB: 2002a). Bu anlamda atılan ilk adım Haziran 1980'de mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması olmuştur. Bu şekilde bankacılık sektöründe rekabetin arttırılması, reel faiz yoluyla yurtiçi tasarrufların yukarı seviyelere çekilmesi ve mali sektöre derinlik kazandırması amaçlanmıştır (Binay, Kunter: 1998). Ancak ortaya çıkan faiz yarışı, fiyatlar genel düzeyinin ve döviz kurlarının hızlı bir artış eğilimine girmesine yol açmış, faiz oranları yüksek düzeyde seyretmiştir (Yağcılar, 2010: 107).

1980 sonrası dönemde Türk Bankacılık Sektörünü ilgilendiren gelişmeler açısından 1989 yılı, dikkat çekici gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bankalar arası rekabet özellikle bu dönemde şiddetlenmeye başlamıştır. Rekabeti arttıran nedenlerin başında, Türk bankacılık sistemine yeni bankaların girişi gelmektedir. Yeni bankaların ayırıcı özelliği, genellikle yabancı sermaye katılımıyla kurulmaları ve daha çok yatırım bankacılığına yönelmiş olmalarıdır. Artan rekabet bankaları yeni mali ürünler pazarlamaya, maliyetleri düşürücü önlemler almaya, sermaye piyasalarındaki faaliyetlerini geliştirmeye ve otomasyona

yönlendirmiş bulunmaktadır. Bankalar arası rekabeti şiddetlendiren bir diğer gelişme de, 1988 yılında mevduat faizlerindeki aşırı yükselmenin bankaların kaynak maliyetini arttırması, dolayısıyla bankaların verimli ve güvenli plasman yapmakta güçlükler ile karşılaşmalarıdır (Bankalarımız 1989).

1980 sonrası politikaların bir sonucu olarak bankacılık sektöründe dışa açılma yönünde ortaya çıkan eğilim, ülkemizde şube açan yabancı bankaların bir sonucu olarak görülebilir. Bu rekabet, Türk Bankacılık Sektörünün etkinliğini de arttırmıştır (Yıldırım, Ülgen: 2006).

Birçok bankanın krize açık pozisyonda yakalanması, bankalardan ve aracı kuruluşlardan bazılarının ödeme gücüğü içine düşmesi, iflasların artmasına neden olmuştur. Mali sisteme olan güvenin yeniden kazanılması için mevduatın tamamına devlet güvencesi getirilmiş, mevduatın %100'ü TMSF kapsamına alınmıştır (Doğukanlı, 2001: 297). Ancak banka sisteminin denetiminde yaşanan zafiyetler nedeniyle sağlıklı bir yapılanma gerçekleştirilememiş, tersine, mali bünye sorunları daha da büyümüştür (Yağcılar, 2010:110). 1994 krizinin iki temel nedeni bulunmaktadır: 1989 yılında sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi ve bankaların yurtdışından sağladıkları ucuz kaynaklarla Hazine'ye kaynak sağlanması ve Merkez Bankası'nın enflasyonla mücadele çerçevesinde TL'yi değerli tutmaya çalışma politikasının yarattığı bankaların açık pozisyonları, 1989 yılında verilen yüksek ücret zamlarının iç talebi körüklemesidir (Binay, Kunter: 1998). Bankacılık sektörü 1994 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan kriz sonucunda önemli kayıplarla karşılaşmış, üç banka tasfiye sürecine girmiştir. 1994 krizinin olumsuz etkileri kısa sürede atlatılmış (BDDK: 2002a),

1997 yılında Hazine'nin borçlanma maliyetinin belirleyici olduğu bir piyasada yükselen faiz oranları yanında bankaların üzerinde bulunan parasal ve mali yükler maliyetleri, dolayısıyla da karlılık performansını olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Bankacılık sektörünün 1998 yılının ikinci yarısından itibaren sürekli olarak Merkez Bankasından yüksek miktarda ve maliyetle likidite sağlamak zorunda kalmıştır. Merkez Bankasından sağlanan kaynakların maliyetinin çok yüksek olması bankaların mali bünyelerindeki bozulmayı hızlandırmıştır. 1999 Aralık ayında uluslararası finans kuruluşlarınca desteklenen döviz kuruna dayalı bir istikrar programı başlatılmış, büyüme, enflasyon ve kamu finansmanı alanlarında olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme BDDK'nın kurulması ve Ağustos 2000'de faaliyetine resmen başlaması olmuştur. Tüm bu yaşanan olumlu gelişmelere rağmen yüksek enflasyonun önlenemediği iç borç sorununun ağırlaştığı, bankacılık kesiminin varlık ve yükümlülüklerinin vade yapısında risklerin doğmasına bağlı

olarak sektörün giderek kırılmanlaştığı görülmektedir (Celasun: 2002, 45). Yaşanan bu kırılmanlık 2000'li yılların sonunda büyük bir devalüasyonun yaşanmasına neden olmuştur. 2001 yılı Şubat ayında yaşanan kriz bazı bankaların kapatılmasına bazılarının birleştirilmesine neden olmuş, yaşanan bu mali kriz kamu sektöründe başlayarak mali sektöre yayılan ve sonucunda reel sektör üzerinde büyük sıkıntılar doğuran etkileri olmuştur. Bu krizin atlatılabilmesi için 2001 Mayıs ayında "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulanmış ve alınan beş temel ekonomik karar şu şekilde olmuştur (Erdönmez, 2003: 45):

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadelenin kararlı biri biçimde sürdürülmesi,
- Bankacılık sektörünün, kamu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalar basta olmak üzere hızlı ve kapsamlı şekilde yeniden yapılandırılması ve böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı ilişkiler kurulması,
- Kamu finansman dengesinin bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirilmesi,
- Enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikasının sürdürülmesi,
- Bütün bunların etkin, esnek ve şeffaf bir yapıda gerçekleştirilmesini sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısının oluşturulması şeklinde belirlenmiştir.

2001 yılında yaşanan krizin ardından başlatılan bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programının aşamaları; kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yapılandırılmıştır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'ndaki (TMSF) bankaların sorunlarının en kısa sürede çözüme kavuşturulması, özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliğinin artırılması, sektörün daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması için yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olarak açıklanmıştır (TBB, 2003).

2002 yılına gelindiğinde, bankacılık sistemindeki yeniden yapılandırma sürecine ilişkin en önemli gelişme, önceki yıl para ve sermaye piyasalarında yaşanan kriz ve ekonomik faaliyetin hızla daralmasının da etkisiyle önemli ölçüde zarar gören bankacılık sisteminde derinleşen sorunların çözümü ve banka sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla uygulamaya konulan özel program olmuştur. Program kapsamında özel bankalara sermaye desteğinin sağlanması yanında krizin de etkisiyle ödeme gücü olumsuz etkilenen; ekonomiye katma değer yarattığı düşünülen reel sektör firmalarının faaliyetlerini sürdürmeleri ve ödeme güçlerini yeniden kazanmaları için finansal yeniden yapılandırma programı başlatılmış, varlık yönetim şirketlerinin kurulması yönünde düzenlemeler yapılmıştır (TBB, 2003).

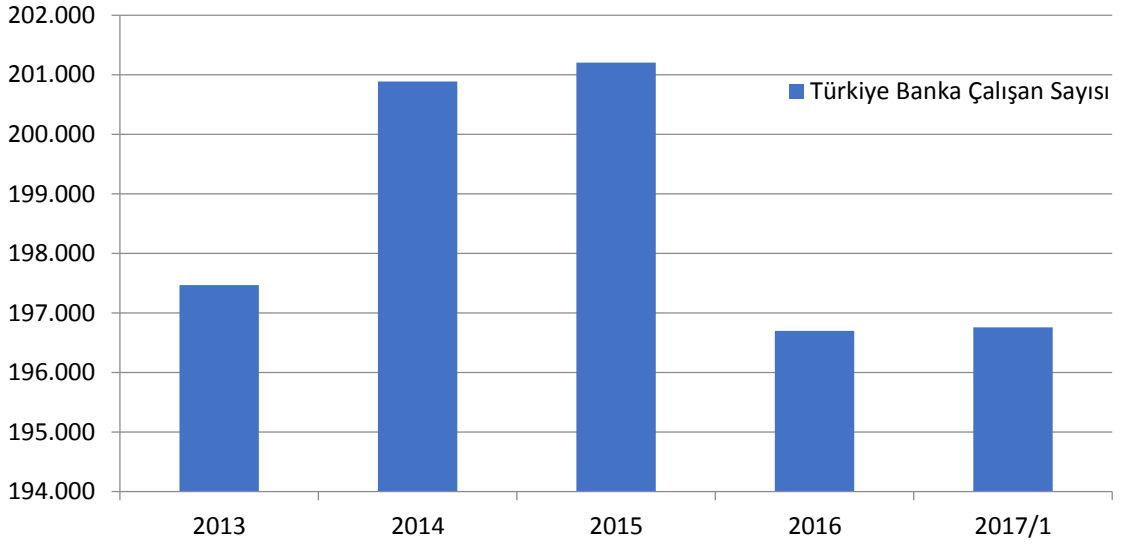
Türk bankacılık sektörü, 2004 yılının ilk yarısında genel olarak yurtiçi ekonomik ve siyasal ortamda sağlanan istikrar çerçevesinde büyümeye devam etmiştir. Bu dönemde, diğer gelişmekte olan piyasalardan ayrı olarak, uluslararası piyasalardan Türkiye ekonomisinin

performansına bağılı olarak, sermaye girişinin sürekliliğı korunurken, yurtiçi talepteki artış bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Kredi Kuruluşları Kanunu Tasarı Taslağı alışmaları, Yeni Türk Lirasına geçiş çalışmalarının başlaması, Yapı Kredi Bankası'nın satısına ilişkin süreç ve Pamukbank-Halkbank birleşme süreci yılın ilk yarısında sektör içinde gerçeklesen önemli gelişmeler olarak öne çıkmaktadır (BDDK, 2004).

Bankacılık sisteminde, 2005 yılında en önemli gelişme, yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yaptıkları yatırımlar olmuştur. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.S. ve BNP Paribas ortaklığından sonra, T. Dış Ticaret Bankası A.S.'nin çoğunluk hisseleri Fortisbank tarafından alınmıştır. T. Dış Ticaret Bankası A.S. yılın ikinci yarısına, statüsü değışerek, Türkiye'de kurulmuş yabancı banka olarak girmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı, Koç Finansal Hizmetler'in Yapı ve Kredi Bankası A.ř'nin çoğunluk hisselerini almıştır. Sekerbank T.A.S ile Rabobank arasında sürdürölen görüşmeler ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. T. Garanti Bankası A.S.'nin yabancı yatırımcılar ile olan görüşmeleri de GE Consumer Finance ile yapılan ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır (TBB, 2005b).

Türk Bankacılık sistemi 5411 sayılı bankacılık kanununa göre, mevduat bankaları, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere üç fonksiyonel grupta toplanmaktadır. Mevduat bankaları, mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak, katılım bankaları özel ve cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmakla yetkili kuruluşlardır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise, mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında kredi kullandıran ve özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlardır. Bankacılık sisteminde Ocak – Mart 2017 döneminde faaliyet gösteren banka sayısı 52'dir. Mevduat bankaları sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13, katılım bankaları sayısı 5'dir. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 9 tanesi özel sermayeli ve 21 tanesi yabancı sermayelidir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3 tanesi ile katılım bankalarının 2 tanesi kamu sermayeli bankalardır.

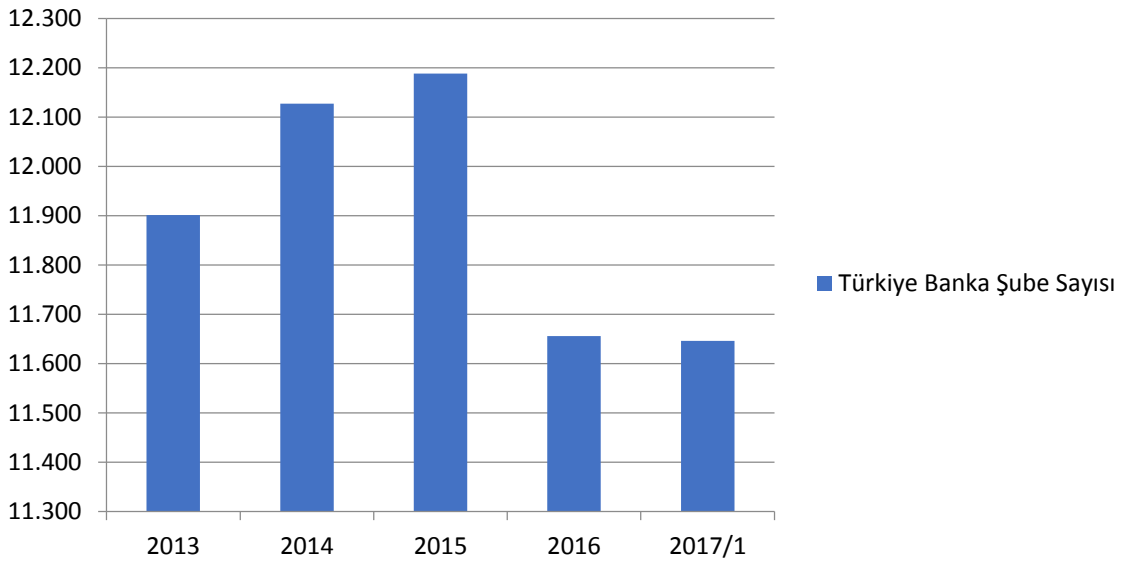
Türkiye Banka Çalışan Sayısı

Grafik 1: Türkiye Bankacılık sektörü istihdam Sayısı

Grafik 1’de Türk Bankacılık Sektörü 2015 yılı çalışan sayısı, 201.204 kişi iken 2016 yılında 196.699 kişiye gerilemiştir. Yıllar itibariyle 2016 yılında yaşanan bu istihdam gerilemesinin temel nedeni TMSF’ ye devir edilen bir katılım bankasının kapatılmasıdır. Aksi takdirde Türkiye bankacılık sektöründe son beş yıllık dönemde herhangi bir daralma söz konusu değildir.

Türkiye Banka Şube Sayısı

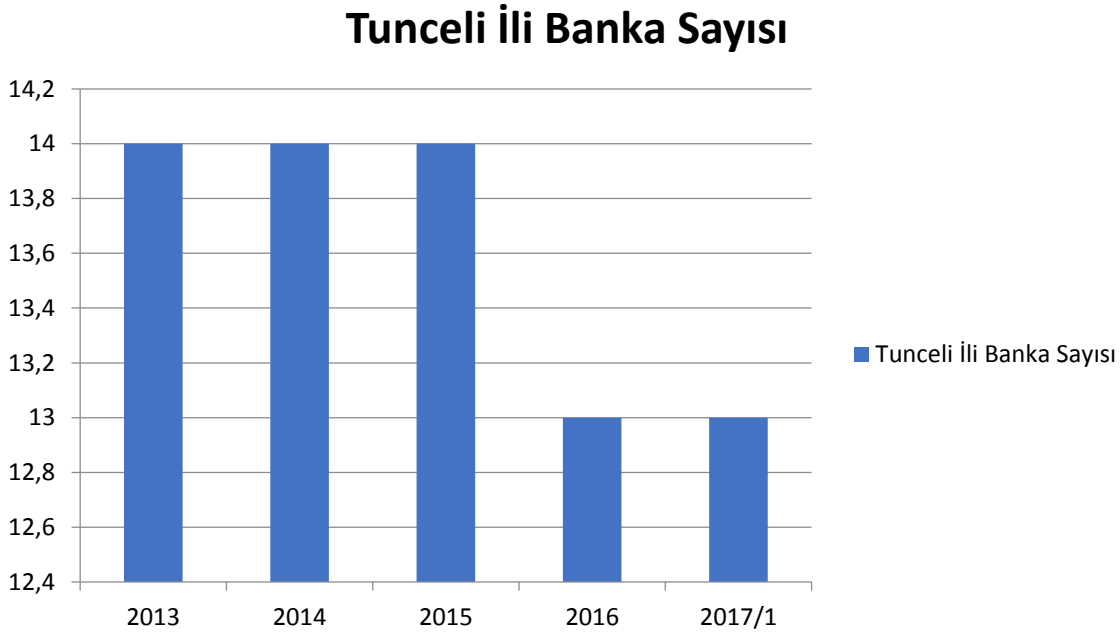
Grafik 2: Türkiye Bankacılık Şube Sayısı

Mart 2017 itibariyle mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının toplam şube sayısı 11.646'tır. Bu rakam 2016 yılsonuna göre 10 adet, geçen yılın aynı dönemine göre 431 adet azalmıştır. Ocak-Mart 2017 dönemi itibariyle mevduat bankalarında banka başına ortalama şube sayısı 315 olmuştur. Bu rakam kamusal sermayeli mevduat bankalarında 1.236, özel sermayeli mevduat bankalarında 459, yabancı sermayeli bankalarda ise 137'dir.

Grafik 2'de dikkat çeken 2016 yılı Türkiye şube sayısının 2015 yılına göre gerilemesi Grafik 1'de Türkiye bankacılık sektöründe istihdam sayısına paralel bir gelişme olup 2016 yılında kapatılan banka ile ilişkilendirmemiz mümkündür.

IV. Tunceli İlinde Bankacılık

Bu bölümde Tunceli ilindeki bankacılık rakamları BDDK verileri doğrultusunda analiz edilerek, son beş yılda ilin finansal yapısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

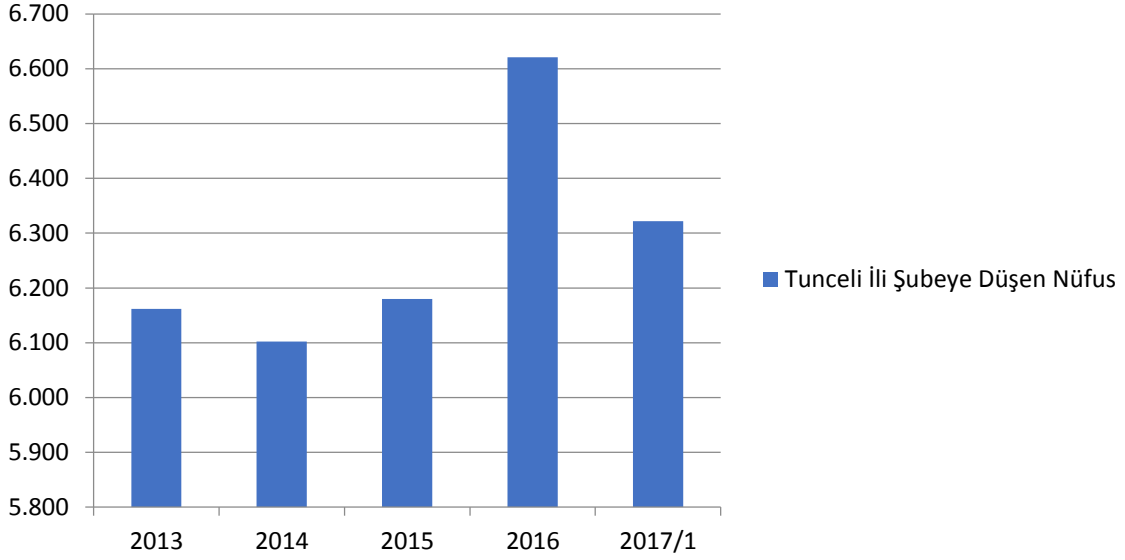

Grafik 3: Tunceli İli Banka Şube Sayısı

Tunceli ili banka şube sayısı 2017 ilk üç aylık dönem itibariyle 13'tür, daha önceki dönemlerde 14 şube olan ilde bir bankanın şubesini kapatması ile 13'e gerilemiştir. Şehrin ekonomisinin hayvancılığa dayanması, coğrafi şartların elverişsizliği nedeni ile tarımın istenilen düzeyde yapılamaması, ağır sanayinin bulunmaması, finansal yapısını da olumsuz etkilemektedir. Grafik 3'te görüldüğü üzere 13 adet banka şubesi olan ilde bankaların tamamı mevduat bankasıdır. 2017/1 dönem itibariyle ilde açılan katılım bankası bulunmamakta, bu da ilin sosyo-kültürel yapısının katılım bankacılığı çalışma sistemi benimsemediğini

göstermektedir. İl de En çok şube sayısının 8 şube ile T.C. Ziraat bankasına ait olması, bankaların karlılıktan çok, kamu hizmeti verebilme ilkesini benimsendiği söylenilebilir.

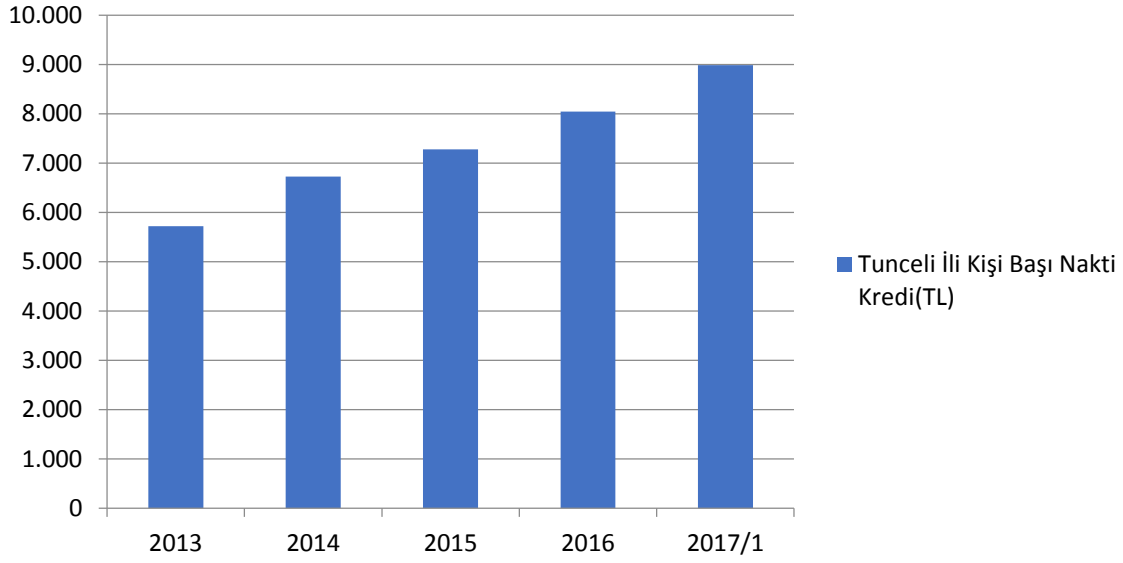
Tunceli İli Şubeye Düşen Nüfus

Grafik 4: Tunceli İli Şubeye Düşen Nüfus

Tunceli ilinin 2017 ilk üç aylık dönem itibariyle 82.193 olan nüfusu bir önceki yıla %4,51 oranında azalmış olması nüfusun 3.883 kişi 2016 yılına göre azaldığını göstermektedir. 2017/1 dönemde şubeye düşen nüfusun azalma nedeni, il nüfusunun azalması olarak gösterilebilmektedir. Ülke genelinde her 9.183 kişiye bir banka şubesinin düşmesinden yola çıkarak Tunceli ilinde bu rakamın 6.300 kişi olması ülke ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Çok hızlı iç göç veren Tunceli ilinde bir sonraki dönemlerde banka şube sayısının azalması olası görünmektedir.

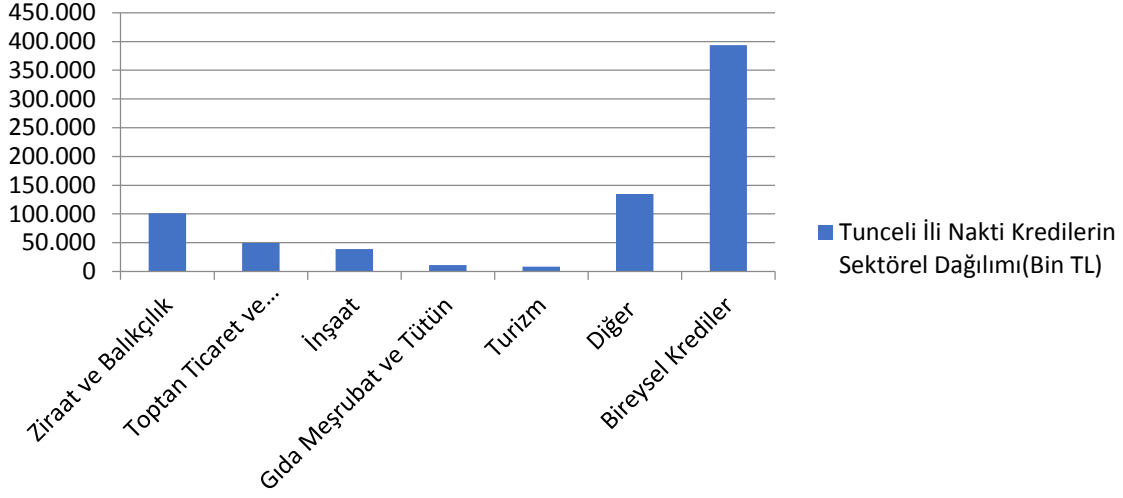
Tunceli İli Kişi Başı Nakdi Kredi(TL)

Grafik 5: Tunceli İli Kişi Başı Nakdi Kredi (TL)

Grafik 5'te görüldüğü gibi 2017/1 dönem itibariyle kişi başı nakdi kredinin 9.000TL olduğu görülmektedir. 2013 yılında 5.800 TL olan kişi başı ortalama borç miktarının son 4 yılda %55 düzeylerinde artışı gözlemlenmektedir. Bu da Ülke genelinde olduğu gibi Tunceli ilinde de yıllar itibariyle bireylerin borçlanma oranının giderek artışı göstermektedir. Türkiye kişi başı ortalama nakdi kredi miktarının 11.000TL olduğundan yola çıkarak İlin kişi başı nakdi kredi miktarının, Türkiye kişi başı ortalama borç miktarının altında kaldığını göstermektedir. Bu durumu iki önemli faktör ile açıklamak mümkündür, ilin ekonomisinin kısıtlı tarım faaliyetlerine dayanması, ağır sanayi faaliyetlerinin olmaması birinci önemli neden iken, diğer önemli unsur halkın sosyo – kültürel yapısı gereği borçlanmayı sevmedikleri geleceğe yönelik sürekli kendilerini finansal açıdan güvende tutmak istedikleri, faktörleri etkili olmaktadır.

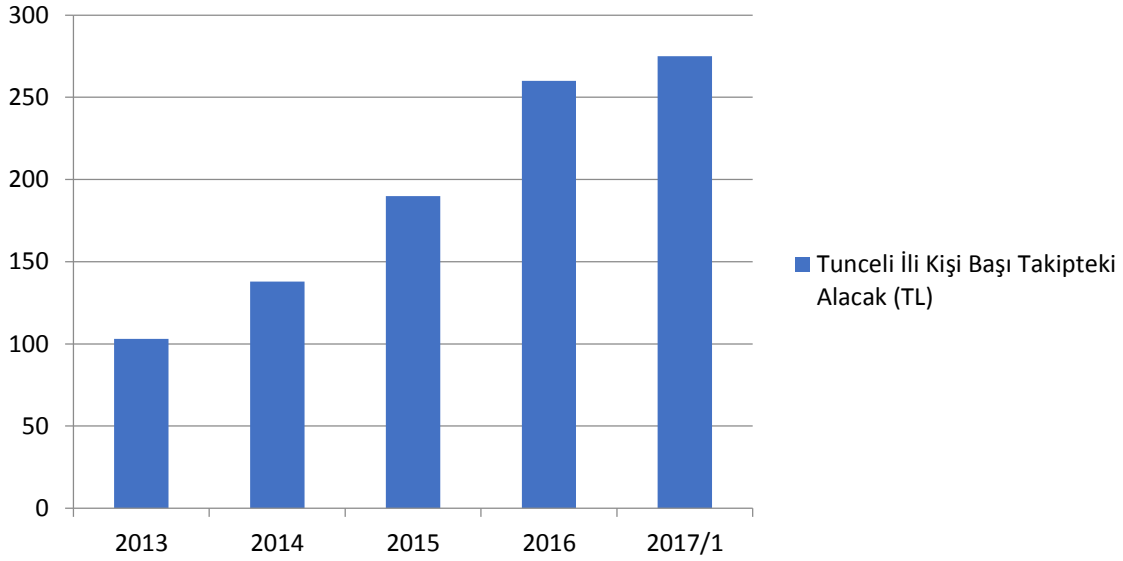
Tunceli İli Nakdi Kredilerin Sektörel Dağılımı(Bin TL)

Grafik 6: Tunceli Nakdi Kredilerin Sektörel Dağılımı (Bin TL)

Tunceli ilinde 2017/1 dönem sonu itibariyle kullanılan 738.662 bin TL kredinin yaklaşık 400.000 bin TL si bireysel tüketicilerin kullandığı konut, taşıt, kredi kartı vb kredilerden oluşurken, yaklaşık 100.000 bin TL si balıkçılık sektöründe kullanılan kredileri, 43.000 bin TL si toptan ticaret sektörü, 33.000 bin TL si İnşaat sektöründe kullanılan kredileri oluşturmaktadır. İl ekonomisinin tarıma dayalı olması, ilin coğrafik yapısı gereği tarım alanlarının sınırlı olması, ilin en önemli ekonomik geçim kaynağının balıkçılık olduğunu göstermektedir. Coğrafi yapı gereği ilin bol akarsu kaynakları ile çevrili olması Keban baraj gölünün bir kısmının il sınırları içerisinde kalması balıkçılık sektörünün gelişme nedenleri olarak sıralanabilmektedir.

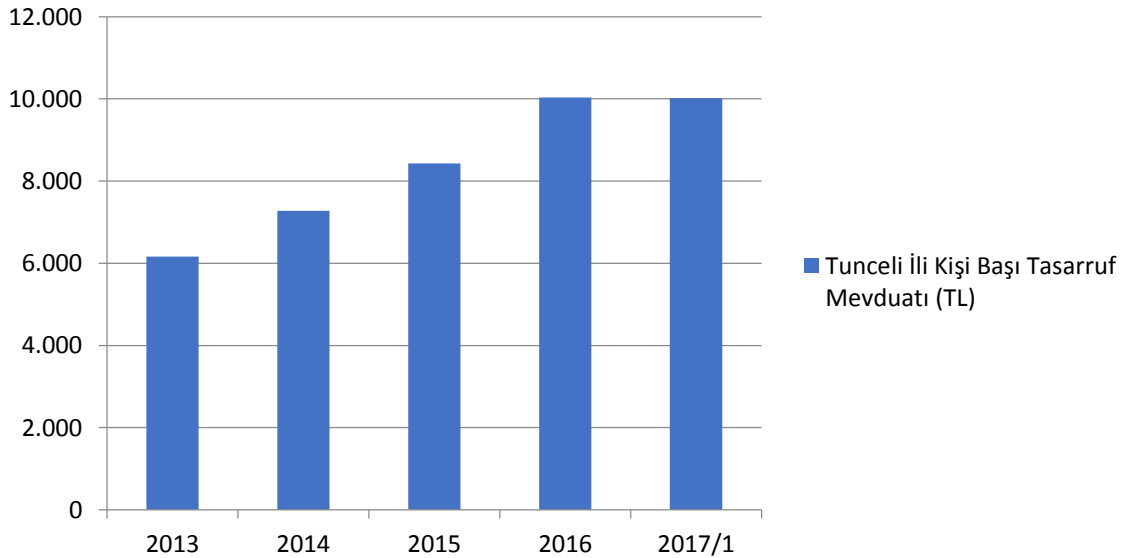
Tunceli İli Kişi Başı Takipteki Alacak (TL)

Grafik 7: Tunceli İli Kişi Başı Takipteki Alacak (TL)

Grafik 7’de görüldüğü gibi 2017/1 dönem itibariyle takipteki alacak 275 TL dir. Türkiye kişi başı takipteki alacak miktarının 585 TL olması Tunceli ilinin takipteki alacak miktarının ülke ortalamasının altında seyrettiği görülmektedir. Bu da Tunceli ilinin birçok ile göre finansal borçların geri ödenmesi konusunda daha sağlam olduğu görülmektedir.

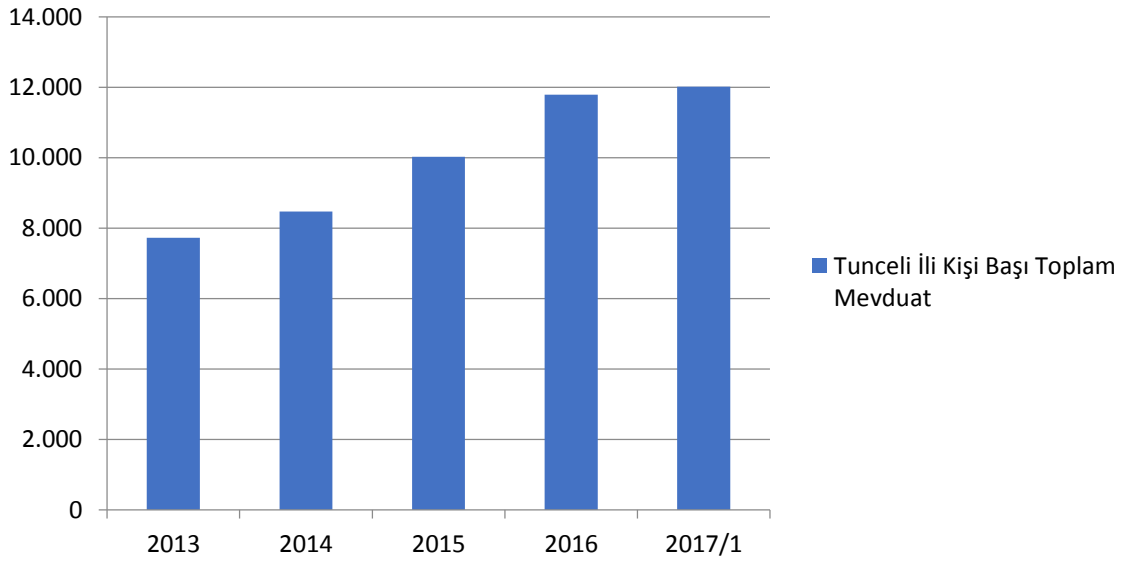
Tunceli İli Kişi Başı Tasarruf Mevduatı (TL)

Grafik 8: Tunceli İli Kişi Başı Tasarruf Mevduatı (TL)

Tunceli ilinin 2017/1 dönem itibariyle kişi başı tasarruf mevduatı 10.020 TL'dir Türkiye kişi başı tasarruf mevduatı miktarının 7.500 TL olması, ilin ülke ortalamasının üzerinde tasarrufunun olduğunu göstermektedir. Grafik 5 de görülen kişi başı nakdi kredi tutarından fazla mevduatın bulunması ilin finansal yapısı açısından çok büyük bir avantajdır. Türkiye'de sadece 2017/1 dönem itibariyle 7 ilin kişi başı tasarruf mevduatı miktarının, kişi başı nakdi kredi miktarından fazla olduğu BDDK verilerinden ortaya konulmaktadır. Borcu tasarruflarından az olan iller sıralamasında ilk sırada Tunceli ardından, Ankara, Zonguldak, Aksaray, Uşak, İstanbul ve Bartın takip etmektedir. İlin nakdi kredi/Mevduat oranının %75 seviyelerinde olması bireylerin tasarruflarının %75 ile nakdi kredilerini istedikleri an ödeyebileceklerini göstermektedir. Tunceli halkının Türkiye'nin diğer illerinde yaşayan bireylere göre finansal açıdan en şanslı bireyler olduğu görülmektedir.

Tunceli İli Kişi Başı Toplam Mevduat

Grafik 9: Tunceli İli Kişi Başı Toplam Mevduatı (TL)

Grafik 9'da 2017/1 dönem itibariyle Tunceli ilinin kişi başı toplam mevduatı 12.016 TL olmuştur. Grafik 8'deki kişi başı tasarruf mevduatı ile karşılaştırıldığında aynı dönem itibariyle bireylerin mevduatlarının 2.000TL'lik kısmını tasarrufa çevirmediklerini görülmektedir. Bu durum ilde yaklaşık 170 milyon atıl fon olduğunu ortaya koymaktadır. İlde bireylerin tasarruf mevduatlarının borçlarından yüksek olması bireylerin sürekli kendilerini finansal açıdan güvende tuttıkları gibi, mevduatlarının %20'lik kısmını da tasarruf olarak değerlendirmeyip, ortaya çıkabilecek riskli durumlar için nakit olarak tuttıklarını gösteriyor.

Sonuç ve Öneriler

Bankaların ekonomideki temel görevleri; finansal olarak bireylere aracılık ederek, bireylerin tasarruflarını başka bireylere güvenli bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, atıl fonların ekonomiye aktarılmasında ve ülkelerin kalkınmasında en önemli unsurlardan biridir. Dolayısıyla, bankacılık sektöründe yaşanan her türlü olumsuz gelişmenin ülke ekonomilerinde bedeli ağır olmaktadır. Bankacılık sisteminde, sistemi işleyen bankaların teşebbüs olarak yüklendiği operasyonel, mali ve piyasa odaklı riskleri yanında kredi verilecek kişilerin seçimi noktasında asimetrik bilgi, ahlaki tehlike ve ters seçim gibi tuzaklarla da karşılaşmaktadır. Bankaların atıl fonlarını ekonomiye kazandırırken ters seçim tuzakları içinde olması bireylerin geri ödemelerinde sıkıntılara girmesine ve bankaların kendi borçlarını dahi ödeyemeyecekleri duruma girmesi dolayısıyla sektörel anlamda krize, reel sektörün işleyişine aksaklığa, makro ve mikro anlamda ekonomik istikrarın bozulmasına neden olacaktır. Bütün bu nedenlerden dolayı ülkelerde ekonomiye yön veren yasa koyucu düzenleyici ve denetleyici tüm kurumların bankacılık sektörünün istikrarına ve sağlamlığına ilişkin tedbirler olarak sektörün etkin verimli çalışmasını temin etmeye çalışmaları gerekmektedir.

Türk Bankacılık sektörünün gelişiminde görüldüğü üzere yaşanan birçok olumsuzluk düzensizlik ve kargaşa ülkenin makroekonomik anlamda dengelerini ileri derecede etkilemiştir. En son yaşanan 2001 krizi ve ardından BDDK kurulması kamu ve özel bankalar arasında birçok farklılığı ortadan kaldıran yasa ve kurallar, sektörün yasalar dahilinde daha şeffaf hale getirilmiştir. 2001 yılında yapılan düzenlemeler ile 2016 yılına kadar sektörel anlamda herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşılmamıştır.

Bankacılık sektörü ülke ve şehir ekonomileri ile ilgili doğrudan ilişkili olduğu için ilgili bölgelerin ekonomileri hakkında doğrudan bilgi vermektedir. Bu doğrultuda BDDK' dan ve TBB'den alınan verilere dayanarak, Tunceli ili ile ilgili finansal rakamlar ilin sektörel gelişimini ekonomik faaliyetleri ile ilgili verileri ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda; Tunceli ilinde 2017/1 dönem itibariyle 13 banka şubesinin olduğu ve şubeye düşen ortalama nüfusun, 6.300 kişi olduğu görülmektedir. Şubeye düşen ortalama nüfusun Türkiye ortalamasının altında kalması, ülke geneline göre banka şube sayısının fazla olduğunu göstermektedir. İlde faaliyet gösteren bankalardan Ziraat bankasının fazla olması, ekonomik faaliyetleri yönlendirme anlayışından çok kamu hizmet verme ilkesinin hakim olduğunu gösteriyor. Tunceli ilinin 7 ilçesinin olması ve bütün ilçelerde Ziraat bankasının olması geri kalan 6 şubenin ise 6 farklı bankaya ait şubelerin il merkezinde toplandığı verisi, hizmet ağırlıklı bir

bankacılık faaliyetlerinin olduğunu destekler niteliktedir. Örneğin; nüfusu 1.300 kişi olan Pülümür ilçesinde Ziraat bankası şubesinin olması; bankacılığın temel görevi olan atıl fonların ekonomiye kazandırılmasından çok, bireylerin ödeme ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Tunceli ilinde kullanılan kişi başı kredilerin Türkiye ortalamasının altında olması ilin sanayi faaliyetlerinin olmamasını, kişi başı mevduatlarının kişi başı nakdi kredileri % 75 oranında karşılaması ve Ülke olarak kişi başı mevduatlarının kişi başı borçlarından yüksek olan 7 ilden birinci sırada yer alması, bireylerin çok fazla kredi kullanmadıklarını göstermektedir. İlde kredi talebinin az olması il ekonomisinin tarıma dayalı olmasına, ağırlıklı nüfusun kamu hizmet sektörü olduğunun bir göstergesidir. Ancak, ülkemizde birçok ilin ekonomik yapısı Tunceli ili ile benzerlik göstermesine rağmen kullanılan krediler, bireylerin tasarruflarından daha düşük değildir. Bu da Tunceli ilinde yaşayan bireylerin sosyal yapıları gereği çok fazla ekonomik risk üstlenmedikleri, sürekli bir şekilde kendilerini güvende tutmaları sosyal bir yaşam prensibi olarak tanımlanabilir. Tunceli ilinin bireylerin etnik sosyal mezheplerinin ülke etnik gruplarına göre çok farklı olması ekonomik yaşam modellerini de etkilediği düşünülmektedir. Türkiye'nin diğer illerine göre farklı bir etnik yapısı olan Tunceli'nin bu sosyo-etnik yapısının ekonomik yaşam biçimlerine yansıdığını görmek mümkündür.

Tunceli ilinde kullanılan nakdi kredilerin sektörel dağılımda ilk sırada ziraat ve balıkçılığın olması, ilin ekonomisinin tarıma ve ilin dağlık bir bölge olması, bol akarsu kaynaklarının var olması nedeniyle tarım da balıkçılık faaliyetlerinin ağırlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Pülümür, Munzur peri çayları ve birçok baraj gölü tatlı su kaynağının olması, ülkemizin birçok iline ve yurtdışına balık ihracatı mevcuttur. Sektörel kredilerin dağılımda ikinci sırada yer alan toptancılık faaliyetleri ilde toptancılık sektörünün yaygın olduğunu gıda ve tekstil konusunda, toptancıların birey ihtiyaçları için faaliyet gösterdiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- AKBULAK, Y., Kavaklı, E., Tokmak, A., (2004). Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Beta Ya., No. 1516, 1.B., İstanbul.
- ARTUN, Tuncay. (1983), İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- BAKAN, Sumru. (2001), Osmanlı’dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi, İktisat Dergisi, Sayı: 417.
- BDDK, Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu, Ekim 2004.
- BiNAY, S, KUNTER, K., “Mali Liberallesmede Merkez Bankası’nın Rolü 1980- 1997”, TCMB Arastırma Genel Müdürlüğü, Tartırma Tebligleri, Sayı 9803, Aralık 1998.
- CELASUN, M, “2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme”, Küresellesme, Emek Süreçleri ve Yapısal Uyum içinde, Editör: Ahmet Alpay Dikmen, _maj Yayınevi, Ankara, 2002.
- ÇOLAK, Ö.F., (2005). Finansal Piyasalar ve Para Politikası, içinde, “Bankacılık Sektöründe Rekabet ve Banka Birleşmeleri”, (COSKUN, N. ile birlikte), Nobel Ya., 4. Baskı, Ankara.
- DOGUKANLI, H., Uluslararası Finans, Nobel Yayınevi., 1. Baskı, Adana, 2001.
- ERDÖNMEZ, P.A., “Avrupa Birliği Finansal Entegrasyon Sürecinde Bankacılık Sektörü”, Bankacılar Dergisi, Sayı 50, 2004.
- GÜNAL, H., (2008). “Bankacılık Sektörü”, www.yenimakale.com, 12 Eylül 2008 Ekonomi Dergisi.
- KÖNE, A.Ç., “Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği”, Dogus Üniversitesi Dergisi, 4 (2), 2003.
- SAYILGAN, Şevket. (1999), Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri, Finans Dünyası, Sayı: 117.
- TBB, “Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi: TBB’nin Değerlendirme ve Önerileri”, Bankacılar Dergisi, Sayı. 43, Aralık 2002b.
- TBB, Türk Bankacılık Sistemi: Eylül 2005, Bankacılar Dergisi, Sayı 55, 2005b.

YAĞCILAR, Gamze Göçmen,(2010), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi, Isparta.

YILDIRIM, O., ÜLGEN, S., “Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelisim Süreci”, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar, Yıl 43, Sayı 504, Mart 2006.

YILDIRIM, Oğuz. (2003), Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları, Dış Ticaret Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 27, Ankara.

<http://ebulten.bddk.org.tr/finturk> (Erişim Tarihi 11/05/2017)

<http://www.yenimakale.com/bankacilik-sektoru.html> (Erişim Tarihi 17/07/2017)

<http://www.dunyaninilkleri.com/ilkler/dunyadaki-ilk-banka.html> (Erişim Tarihi 05/08/2017)

(Erişim Tarihi 22/09/2017)

<https://www.tarihnotlari.com/bankaciligin-tarihcesi/> (Erişim Tarihi 19.07.2017)

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi 1/07/2017)